„ЗАСТАВА“ излази трипут у недељи и то средом, петком и недељом

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на по године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец . . . . . 1 „

За Србију:
(у сребру.)
На годину 120 гроша, на пола године 60 г. на четврт године 30 гроша чарш

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 нов. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жигсе плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и браће М. Поповића код „црвене руже.“

БРОЈ 123. У НОВОМЕ САДУ, У ПЕТАК 18. (30.) ОКТОБРА. 1874. ГОДИНА IX.

ЈЕДНА РЕЧ СРБСКОМ САБОРУ.

Колико смо у времену, кад сабори наши ни су саборисали, упуштали се у разлагања наши народни, па и црквено-народни ствари и питања, не би ли по позиву и задатку свом што допринели разбистрењу јавног мишлења, као извора и сами избора и сабора — толико смо се навалице чували, да се на окупу сабора у јавном листу не истичемо са својим саветима, у појединим стварима и питањима, ма и зато само не, да већ постојећу страву за народну ствар неумножимо још зазором, да ће каква од „Заставе“ предложена или препоручена ствар на вишем месту само с тога, одбачена бити, што јој је извор или ослонац у „Застави“, или бар да „средњацима“ одузмемо повод, и полугу, да и тим „страшилом“ буше и руше, што је народна странка великом муком заснавала.

Уздржавали смо се и саме критике текућег саборског или страначког рада, да неби воду натерали на воденицу, они, којима је над макаквим „устројством сабора“ више стојало: разтројство сабора, народне странке, народа србског. У том смо можда погрешили, и можда и неотице подпомогли струју која је, можда и опет неотице, прудила крми „с више.“

Стегли смо срце, док су и сами присни нам лични и политични пријатељи глас наше, и своје савести стишавали с тим: добивамо коликог толиког законитог темеља и земљишта, колике толике архимедове тачке за полугу наше црквено-народне автономије — пустимо, нека се удеси „устројство сабора онако, како ће се у данашњим околностима одобрити моћи.

Пустисмо — не уложисмо сву снагу у одпор. Примисмо у трећем читању „устројство сабора“, коме је срубљена челенка увода; по коме сабор никакав црквено-народни орган, па ни саму „обштину“ црквену уредити, или и честимице преиначити неможе без одобрења државне власти; по коме у обште свака главнија уредба било органичне, или економне природе иде на потврђење, или одобрење; из кога ће се једном речи изројити толико „питања устројства“, колико грана има у стаблу црквено-народне автономије.

Но сад је свака мера стрпљења превршена.

Сад неможемо да у напред неподигнемо глас наш у овом јавном листу противу онога, што се сад од сабора тражи и хоће.

Била је реч, а тако је и кр. одпис гласио, да се сабор сазива да пре свега изабере митрополита и патријарха, па онда да пре свега ради на „устројству народног црквеног сабора“, па као онда да може даље радити, шта сам за добро нађе.

Држало се, да кр. комесар по свршеном чину избора и инсталације митрополита неће утицати у даље расправе саборске, ни у саме оне о „устројству сабора“. Извештени смо, да у хрв. владином кругу ништа није познато за упутство какво, да кр. комесар остане и за време расправа о „устројству сабора“. Но да ће и даље утицати, то ни сами „владољубиви“ чланови сабора ни снивали нису. На против говорило се, да ће кр комесар одма по свршетку „саборског устројства“ горе отићи, и да ће највише за десет дана потврда устројства стићи, а међутим да ће се сабору оставити, да обави ствари текуће, и од мање важности, па да по потврди „устројства“ изабере и остави одбор, који ће међу осталим спремити сабору за пролеће основе главнијих уредаба и статута.

Но наједанпут кр. комесар упаде у седнице саборске „са балчаком у руци“, и на сабору поничe, незнамо да ли по плану и рачуну саме владе, или „владољубиви“, или „братољубиви“ људи предлог, да сабор још сад, тако рећи „с ногу“ сагради „статут о избору митрополита-патријарха србског.“

Одкуд итња, одкуд журност тога питања!

Кад народ навољиваше, и конгрес народну жељу у срцу носаше, да се пре избора митрополита-патријарха утврди статут о начину избора, угуши се и сам израз те жеље с претњом: да би конгрес то захтевајући био разпуштен, и да не би дошло ни до избора митрополита, ни устројства сабора.

Сад кад претурисмо и једно и друго, и тек што избрасмо митрополита-патријарха, журе и тај статут.

Зашто?

Сад они исти, који су чланке о избору митрополита из старог устројства избили клином разлога, да им није место у устројству, него пре у пословнику саборском, и да уређење те ствари не стоји у свези са уређењем сабора, и његовог „устројства“, доказују: како је тај статут „у свези са устројством сабора“, као да би исти са устројством био у другчијој свези, него што је то свака друга уредба, која се у „устројству“ напомиње, и које све посебно донети ваља. И по чему би „статут о избору митрополита“ имао таку журну предност од „статута за избор владика“ или „за управу црквено-народни, односно монастирски добара“?

Но кр. комесар, вели се, држи, да је то у свези, и говори: да се без тога и устројство сабора не би потврдити могло.

Дакле се опет бојазан за „устројство сабора“ истиче као баук и страшило.

Но зашто се није дало, да кр. комесар јавно и званично каже, по чему он држи, да је речени статут са устројством сабора у свези, и то такој, да се једно без другог решити неможе, и да он јавно и званично изрече претњу.

И није ли се поодавно могао изаслати особени одбор, који би дужим расуђењем могао предлог зготовити? Зашто сад на врат, на нос?

Млоги су чланови сабора разишли се, и то тако, да се не врате, држећи да после устројства саборског никаква тако важна ствар неће у течају ове сесије доћи на дневни ред, и не сањајући, да ће доћи на претрес статут о избору митрополита-патријарха, који и ако је кратак, ипак је врло важан, јер регулише једно од кардинални и најважнији права народа србског.

Је ли саветно, шта више, је ли справедљиво, овако важно питање решити из ненади, на пречац, и у сабору, у коме једва има толико чланова, колико је нужно за текуће ствари, и у коме толике столице ни су толико с кривице одсутни чланова празне, колико с тога, што нико ни помишљао није, да ће се после „устојства сабора“ и каква, а најмање тако важна ствар предузимати, као што је „статут о избору митрополита-патријарха“.

Овај статут не стоји у свези, а још мање у такој свези са „устројством сабора“, да се ово без онога не би решити могло. Шта више, по правилном току ствари тек би се на потврђењу, и на основу „саборског устројства“ грађење реченог статута предузети могло; ово би бар они признавати морали, који се нису устручавали, саборима од год. 1870 и 1871 пребацивати и ту погрешку: да су градили и друге уредбе и установе пре потврде „саборског устројства“ дакле „без законитог темеља и земљишта.“ Право избора истина није спорно: али је споран не начин избора, него и размер уплива државне власти на трајући и свршени чин избора.

Но шта се управо хоће? По нашем најдубљем осведочењу то: да сабор и „статут о избору митрополита-патријарха“ изради у истој атмосфери, под истим психично-моралним притиском, као и „устројство сабора“. Брига сабора и родољуба за судбином свога првога чеда — за „саборским устројством“ треба да лебди и над рођајем другога од даљи чеда, за којим је онима озгоре понајвише стало — над грађењем статута о избору ммтрополита-патријарха.

То показује и сама садржина предлога петнајсторице, који у овом листу саобштавамо, и који узгред буди речено, није у том облику умотвор петнајсторице, него већине од њи.

По чл. III. „србски црквени народни сабор бира митрополита и патријарха из „посвећени епископа србски у обсегу митрополије и патријаршије србске.“

Таман онако, као што је гласио „ординас“ кр. комесара приликом последњег избора. Дакле да сабор установи и узакони произволење државне власти! А шта значи народна повластица, ујамчена такође за обе краљевине обвезаним зем. законом од год. 1790. по којој народ бира митрополита слободно, из средине србског народа, и од србског језика?“

А шта значи црквена установа православна, по којој и патријарх, и митрополит могу бити изабрани из клира у обште шта више и из осталог народа, ако је ту обште канонично оспособлење? Та ни сама „октројисана“ декларатарија од сто година није завела тако ограничење сабора у избору митрополита-патријарха.

Кад се последњи избор ако не начелно, оно фактично обављао у „оквиру октројисани кандидата,“ казало се: да се то чини под дамокловим мачем, који виси над сабором и „устројством сабора,“ и то с тога, што то још није уређено — а сад кад се уређује, да сабор уреди онако, како је по нужди „трпљено“ под дамокловим мачем?

Али „саборско устројство“ није још потврђено — рећи ће се, па може се и не потврдити, ако се не испуни владина жеља и воља у погледу избора митрополита-патријарха.

Да не испитујемо сад овде — колика је вредност новога „устројства сабора,“ ипак би оно прескупо било за цену и жртву кардиналног и неспоривог права народног.

А уг. влада, за коју се гомилају облаци и споља и изнутра, једва је дочекала неко „решење србскогцрквено-народног питања,“ и промисли ће се више него трипута пре, него што би круни саветовала, да га само зато не потврди, што и статут о избору митрополита и патријарха не би, или онако не био донесен, као што би се њој прохтевало. Ако би ипак, што никако не верујемо посведочила би, да ни онолико предусретљивости није заслужила, и да „устројство“ онаком ценом искупљено не би имало практичне таке вредности код владе.

Има и други определења у предложеном статуту, која би, као „право потврђења“ круне оближе „дефинисати“ одредити требало, но што све изискују и згодније време, и згоднију „атмосферу, и „пунији“ сабор.

Што се тиче примедбе с неке стране, да смо „смртни људи,“ и да патријарх-митрополит „за два за три дана“ умрети може — то ће по „устројству сабора бити јасно да у статут о избору митрополита-патријарха епископство не утиче као синод, који се једно без митрополита држати неможе, да би дакле увек времена било донашању реченог статута, а друго статут који би се данас, у овој „атмосфери,“ и под данашњом „пресијом“ донео, био би гори, од постојећи правила, и постојеће праксе, и само би био на уштрб народном и саборском праву.

Опростимо се једанпут страве. И стрпљење, и попуштање има своје границе. Кад је већ сабору и по самом добу године немогуће друге важне ствари уређивати, и можда му се пре потврде устројства не би то ни дало — нека и уређење о избору митрополита-патријарха остане за оно време кад ће сабор с пунијим бројем, и већом спремом, и додајмо још, и мирнијим и небрижљивијим духом, и то, као што нам се довикује: „на темељу законитог земљишта,“ остале ствари, што из делокруга саборског истичу, па и статут о избору митрополита-патријарха предузети моћи.

Оволика за времена, не зазирући ни од каквог приговора.

Народ србски је сабору поверио не само право и интерес свој, него и част и достојанство своје!

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

— „Народност“ обраћајући пажњу хрватски заступника на угарском сабору на посљедице, које из садањег напора мађарске владе, да се Угарска финансијално опорави, морају и тројединцу захватити, — пише у 32. броју своме ово:

Данашњим даном отвара се у Пешти треће те последње заседање садањему сабору угарскому. Како се је до сада на сабору угарском више говорило, а мање творило, остало је овом последњем заседању и највише и најглавније ствари да посвршава. Зато већ почињу мислити у владиним круговима о том, да продуже овоме сабору мандат. Мисао та наићи ће свакако код опозиције на одпор, али зато увек још могуће је, да мисао та задобије већину на сабору.

Но ако нико неби тому противан био, народности немађарске у Угарској морају се опирати томе продужењу. Немађарске народности не само да није задовољио садањи сабор, него су управ за време тога сабора а под садањом владом народности гоњене горе, него што је некад Лоњаји кињио само народ српски и хрватски. Народности немађарске морају ићи за тим, да се новим изборима апелује на сам народ мађарски још једаред, е да ли ће можда из ти нових избора изићи такав сабор из сабора таква влада, који ће и хтети и умети поједине немађарске народности задовољити и за себе придобити. Ми додуше мало наде имамо за немађарске народности и у новим изборима, али још мање имамо наде у садањем сабору и у садањој влади угарској, те зато ваља народности да прихвате свако уставно средство, којим се садање врло неповољно стање њихово може да промени.

Немађарским народностима је у интересу да се што пре развиђе овај угарски сабор, и да се промене садања угарска влада. Продужити време овоме сабору, значило би продужити и даље политику, коју је ова влада на тамањење немађарски народности систематично удесила, и коју садањи угарски сабор одобрава и подупире. Тешко је немађарским народностима дочекати крај и овом заседању, с којим се има сабор садањи ове године завршити, а камо ли још ако устраје тако пуне две године. Нема дакле сумње, да ће заступници немађарских народности сви из једнога грла повикнути крај овоме сабору.

Какви ће положај заузети у том питању, ако искрсну на сабору, заступници наши из Хрватске и Славоније, то би сувишно било и питати, кад би узели за мерило држање наших заступника досада на угарском сабору. Наши су заступници досада свагда држали заједно са странком већине, са странком владајућом у Угарској, често и проти интересу немађарски народности. А како нам Мађари враћају љубав, ту најбољи нам је доказ закон о управи нашој и мађарски језик на жељезницама, а имамо још и других доказа о повреди наше аутономије.

Но ми држимо, да ће заступници наши сада положај свој озбиљније сватити, те да неће ни моћи ни хтети ићи у свим питањима са мађарском владајућом странком што но реч durch dick und dünn, него ће се морати у некојим бар питањима разићи, ако не за вољу немађарским народностима а оно у интересу свом властитом.

Ако нигде, мораће заступници наши напустити досадашњу солидарност са угарском владом у питању финанцијских порезних реформа, које ће министар финанција за који дан већ угарском сабору поднети, и које се исто толико нас тичу колико и Мађара.

Нашим читаоцима бити ће познато, какове је све реформе министар Гици засновао, којима он мисли да ће изтерати са порезом све, што треба да потроши Угарска и још да очисти оне дугове, које су досада лакомислено мађарски државници направили. Гици обећава, да ће у Угарској за три године, ако се његове реформе поприме, наступити златно доба равновесија између државнога прихода и разхода. Лепо је то, што министар обећава, али би то равновесије у држави дотерало народ до просјачкога штапа. Гицијеве реформе су у две руке, једне одређују колико и од чега ће се све плаћати порез, а друге опет установљују како ће се изтеривати порез.

Незна се занста, која је од које црња и гора. Оним првим чини се управо атентат на благо народно, на земљу, на капитал, на сбрт, промет и трговину, јер све то стегнути се и пасти мора под теретом нових пореза, а реформом за изтеривање пореза иде се додуше за тим, да се што сигурније и брже до новца дође, али ће се том реформом постигнути баш противно, то јест неће нико

ни плаћати. Јер кад се каже, да ће обћина морати плаћати порез, а она ће од појединаца обћинара имати утеривати и то редовитим путем правде, онда се тиме каже то, да обћине одмах прве године даду држави што имаду, а друге године нити ће имати обћине што дати ни држава што примити, а појединци нити ће хтети нити моћи толики порез плаћати.

Но ако то и увхтеду Мађари из патриотизма и за љубав велике државне идеје мађарске, али ми не смемо то хтети, јер не можемо толики порез смагати. Ако Мађаре одушевљава њихова велика идеја државна, да оће за вољу тој идеји или остати или пропасти, нека им је просто, али ми нити имамо зашто, нити можемо већи терет да си намећемо. Зато довикујемо овиме нашим заступницима на угарском сабору, нека се трипут добро промисле, пре него глас свој даду за такове реформе, које ће сасвим да сломе снагу народну.

У „Фракфурт. Цајт“ читамо: да је изглед, да ће се порта завадити са Персијом тако јако, да је лако могуће, да ће и до рата доћи. Порта је, као што се „Тајмсу“ из Цариграда телеграфише, наложила заповеднику четвртог војеног кора турског, да прогони с војском оне хајдуке, који из Персије упадају у Турску, и да их похвата или истреби иначе, ма то било и на самом земљишту персијске државе. Овај налог, јавно се мотивује с тим, да персијска влада не чини ништа, чиме би спречила четовање својих становника, те тако дакле неостаје ништа друго, до да Турска од своје стране, и ради свога мира, томе на пут стане. Међу тим тајни мотиви биће по свој прилици други. Ми смо и од своје стране — вели исти лист даље — већ више пута обратили пажњу на то, да се и у Персији тако исто јако оружају као и у Турској, и не подлежи никаквој сумњи, да је са завадом, у којој те две државе поодавно стоје у свези то оружање Персије као и убрзана војена спрема у градовима турским на граници Персије, о чему такође стижу, гласи у Европу. У Персију је и сад не давно отишло из Европе преко Штетина и Риге, млого оружје. Русији оваке ствари особито морају бити добро дошле, јер у случају каквог сукоба између споменуте две државе, она ће увек, — било као судија, било да ма уз коју страну пристане, имати и наћи своју корист. С тога ће Енглеска, која је на тим крајевима света нарочито интересована, и употребити сву вештину своје дипломације, да се мирним путем реши спор међу Персијом и Турском.

ЗАПИСНИК

XIII. седнице српског народног црквеног сабора држане у Ср. Карловцима 12. октобра 1874. год.

Председава: Његова Светост г. Прокопије Ивачковић патријарх српски. —

Перовођа: Ст. В. Поповић, посланик мохачког среза.

Бр. 201. Његова Светост г. Прокопије Ивачковић патријарх српски долази у саборницу и отварајући данашњу седницу позива перовођу др. Недељковића, да прочита записник прошле седнице.

Перовођа Др. Недељковић чита записник од прошле седнице.

Записник се одоставерава без примедбе.

Бр. 202. Њ. Свет. г. Прокопије Ивачковић патријарх срп. подноси молбеницу водотечке црк. опш. којом иста моли за потврђење новообразоване парохије. — Уступа се петиционом одбору на мнење.

Бр. 203. Његова Светост г. Прокопије Ивачковић патријарх српски подноси поднесак нар. шк. савета, којим исти спроводи с препоруком молбе епарх. школ. одбора пакрачког, и управе срп. учит. школе пакрачке, ради умножења приправничких стипендија. — Ставиће се у своје време на дневни ред.

Бр. 204. Њег. Светост подноси поднесак нар. школс. савета, којим исти подноси сабору молбенице стеченика на места епархијских школс. референата у дијецези вршачкој, пакрачкој и гор. карловачкој.

Посланик др. Светислав Касапиновић предлаже: да се овај поднесак стави на дневни ред, чим се сврши расправа о саборском устројству. — Прима се предлог др. Светислава Касапиновића.

Бр. 205. Посланик др. Лаза Костић подноси молбу Јоце Петровића, бившег рачуновође властелинства даљског, за поведење истраге против Васе Николајевића за учињена недела у властелинству даљском. — Уступа се петиц. одбору на мнење.

Бр. 206. Посланик А. Стојић подноси молбу Мише Јовановића, техничара у Бечу, за подару једногодишње помоћи. — Уступа се петиц. одб. на мнење.

Бр. 207. Посланик Илија Радошевић подноси молбу Јоване Радошевић, удове свештеничке, за подпору. — Уступа се петиц. одбору на мнење.

Бр. 208. Исти посланик подноси молбу Марије Радошевић, удове свештеничке, за подпору. — Уступа се петиц. одбору на мнење.

Бр. 209. Посланик др. Милан Јовановић подноси свој предлог за оснивање једне занатлијске радне школе, који гласи: „да се на згодном, прометном месту, а у средишту српских насеобина, о народном трошку оснује једна занатлијско-раденичка школа, која би била тако устројена, да поред стручне теоретске наставе, обучи српску младеж и практично, да вештачки обрађује домаћу сировину (Rohmaterial), а по свршетку своје стручне науке, да му даде средства на руку, да може самостално упражњавати свој занат.“ — Ставиће се у своје време на дневни ред.

Бр. 210. Посл. Ст. Бранковић подноси свој предлог који гласи: „да сабор једну сабор. комисију састављену из чланова свију дијецеза изашаље, која ће кључ разреза с обзиром на материјалне околности појединих дијецеза начинити, по којему би се по том имали саборски трошкови на поједине епархије поделити; односно пак поделе разреза на општине појединих дијецеза, да су у томе само епархијалне скупштине компетентне.“ — Ставиће се као прешни што пре на дневни ред.

Бр. 211. Исти посланик подноси свој предлог за одлуку, који гласи: „С обзиром, што су многе општине наше због водене поплаве, даље због неродице ових последњих година страдале, те за сада нису у стању трошкове подмирити, то да се наплата тих трошкова на 4 или 5 година размакне; о чему да се имају дотичне општине преко надлежних органа известити.“ — Ставиће се као прешан што пре на дневни ред.

Бр. 212. Петицијони одбор подноси свој извештај и предлоге о на њега упућеним молбеницама. — Ставиће се у своје врема на дневни ред.

Бр. 213. Посланик Сима Крестић ставља на његову Светост интерпелацију: (види 122. број „Заставе“ у додатку, где су штампане обе интерпелације. У.)

Његова Светост изјављује, да ће на овуинтерпелацију у своје време одговорити. — Узима се на знање.

Бр. 214. Исти посланик ставља на Њег. Светост следећу интерпелацију: (види бр. 122. и т. д. У.)

Бр. 215. Посланик Ст. Бранковић ставља на Његову Свтост следећу интерпелацију:

1.) Да ли је Вашој Светости познато, колика свота у име накнаде саборских трошкова на темишварску дијецезу спада, и ако је познато, какви се кључ при разрезу на поједине дијецезе употребљује?

2.) Да ли свака дијецеза за себе при разрезу на поједине подручне општине кључ прави, или један исти кључ за све дијецезе односно подручне општине важи.“

Његова Светост изјављује, да ће на ову интерпелацију у своје време одговорити. — Узима се на знање.

Бр. 216. После овога прелази се на дневни ред и известилац одбора 15.-орице Др. Ника Максимовић чита прву алинеју Чл. XXI. од устројства саборског, која гласи: „Сабор поставља саборски одбор, који се састоји из 9. чланова: митрополит-патријарха као председника, једног епископа, два члана свештеничког и пет чланова световног реда. Чланове ове бира сабор из своје средине и то: 1. (епископа безобзира на предео;) 1. свештеничког члана из Угарске, другог из троједине краљевине; исто тако 2 световна члана из једне а 2 из друге краљевине, а петога световнога члана без обзира на предео. Члановима овима бира сабор и заменике, и то: Епископу епископа, свештеничким члановима једног свештеника, а световним члановима тројицу. Све ове заменике бира без обзира на предео.“

Посланик А. Стојић подноси на прву алинеју свој исправак који гласи: „да у чланку XXI. после речи „одбор“ дође „који је поглавито главна контрола средишних административних и школских органа и.“

Посланик Ник. Беговић подноси на ову алинеју свој исправак, који гласи: да дође: 1. (свештеничког члана из троједине краљевине, а другога из угарске;“

Посл. Јов. Јовановић подноси на ову алинеју свој исправак, који гласи: „да се место речи троједине краљевине“ каже „из Хрватске и Славоније.“ — Прима се већином гласова прва алинеја Чл. XXI. од устројства по одборском предлогу, а исправци посланика Стојића, Беговића и Јовановића не примају се. —

Бр. 217. Исти извештач чита другу алинеју Чл. XXI. од саборског устројства, која по одборском предлогу гласи; „Подпредседник је одбору епископ, који замењује председника кад је овај препречен. Ако су обојица препречени, председава најстарији члан по годинама.“

Посланик Др. Лазар Костић подноси свој исправак на ову алинеју који гласи: „епископ или заменик му замењују председника у одбору. За случај препречености ове тројице бира себи одбор подпредседника од својих световних чланова.“

Посланик Др. Бранко Стефановић предлаже, да се исправак посланика Костића допуни овим речима: „на време свога постојања.“

Посланик Др. Светозар Милетић подноси свој исправак на ову алинеју, који гласи: „епископ односно заменик његов замењује председника одбора, кад је овај препречен. Одбор бира из средине световних чланова својих на време свога постојања подпредседника.“ — Већином гласова прима се ова алинеја по исправку др. Свет. Милетића предлог одбора, исправак посланика Костића са допуном посланика Стефановића непримају се.

Бр. 218. Исти извештач чита трећу алинеју Чл. XXI. од саборског устројства по одборовом предлогу који гласи: „Саборски одбор постоји за цело време саборске периоде, а у сваком случају све дотле, док га сабор дужности не реши, и нове чланове одборске не изабере.“ Прима се једногласно предлог одборски.

Бр. 219. Исти извештач чита четврту алинеју чл. XXI. од саборског устројства по одборском предлогу, која гласи: „Перовођа саборског одбора је народни секретар.“ — Прима се једногласно предлог одборски.

Бр. 220. Исти извештач чита пету алинеју чл. XXI. од саборског устројства по одборском предлогу, која гласи: „За донашање одлуке нужно је да је присутно 4 члана осим председника.“

(Свршиће се.)

ПРЕДЛОГ ОДБОРА ПЕТНАЈСТОРИЦЕ

за уредбу о избору митрополита и патријарха српског.

Чл. I.

Кад се са смрти упразни митрополитска и патријаршеска столица саопштава то Његовом Величанству српски народни црквени сабор, ако је скупљен или ако сабора нема, митрополитски црквени савет.

Чл. II.

За време док је митрополитска и патријаршеска столица упражњена, обавља послове митрополије и патријаршије митрополитски црквени савет.

Чл. III.

Српски народни црквени сабор бира митрополита и патријарха српског из посвећених епископа српских у опсегу митрополије и патријаршије српске најдуже за три месеца после смрти митрополита и патријарха српског.

Ако сабор није скупљен, сазваће се ради избора по VII. чл. устројства српског народног црквеног сабора, ако је пак истекао мандат саборских посланика одређује се и нов избор.

Чл. IV.

Сабор бира митрополита и патријарха српског у тајној седници под председништвом свога подпредседника, у којој не могу учествовати епископи.

Избор митрополита и патријарха српског бива без јавне расправе о личности.

Чл. V.

Митрополит и патријарх српски бира се тајним гласањем давањем листова, на које чланови сабора уписују име онога, кога за митрополита и патријарха желе.

Сабор ће пре гласања изабрати одбор од најмање пет чланова, који ће листиће примати и по свршеном гласању пребројати; ако се нађе, да је више листића него чланова који су гласали, то гласање не важи, и предузима се ново гласање у истој седници донде, док се неизравна број листића са бројем гласатеља; за тим ће одбор обележити успех гласања и предаће листиће подпредседнику сабора, да их уз контролу одбора јавно прочита и да успех гласања јавно огласи; по том уништују се листићи пред лицем сабора.

Чл. VI.

Митрополитом и патријархом српским сматра се за изабраног, који добије надполовичну већину гласова.

Ако при првом избору ни један не добије ту већину гласова, то ће се поступати овако:

ако се гласови поделе међу двојицом наједнако, то ће се бирање у истој седници поновити по прописаном начину у чл. V. и подпредседник сабора имаће за тај случај два гласа:

ако се пак гласови на више поделе, то ће се бирање у другој седници поновити по прописаном начину у чл. V. и ако се и том приликом не постигне надполовична већина гласова за једнога него се гласови наједнако међу двојицом поделе, то ће се у истој седници поступити, као што је за такав случај у првој седници наведено;

ЛИСТАК.

ГОВОР РЕКТОРА МЕСИЋА.

(при отварању загребачког универзитета.)

(Наставак.)

Његова пак мисао и жеља бијаше, у којој га је без двојбе утврђивао и крепио тадањи ректор језујитскога загребачког колегија, велезаслужни Јуре Хабделић: да се у Загребу отвори високо училиште, у свему равно сваком другом те врсте училишта. Отци Језујите, ревно тражећи начине што ширем и што моћнијем деловању, радо пригрлише мисао потакнуту, те њихов ректор Филип Каушић по имену, молећи цара и краља Леополда, да потврди закладницу Дианежевићеву, подједно замоли, да Леополд загребачко училиште узвиси на достојанство високога училишта, и да га обдари свима повластицама, које су имала свеучилишта тога времена. Цар и краљ Леополд радо услиша подастрту си молбу, те издаде повељу, писану у Еберсдорфу 23. септембра 1669. и златним његовим печатом потврђену, којом загребачку академију под своју највишу заштиту прима, те њој, њезиним властима, учитељима и ђацима сва она права и све оне повластице подељује, које су имала и вршила свеучилишта по његовој немачкој царевини и насљедних му покрајина. По захтеву дакле, који се је овде у нашој земљи у умнијим круговима зачео, и уза превишњу санкцију владара и краља хрватске краљевине, имаше се већ пре две сто година свеучилиште отворити овде, где данас отварамо. Но дочим је у нашој просветљеној и великим си задатака свесном доби све на то гледало, да се све запреке с пута уклоне, а усупрот да се нађу начини, како да нам се свеучилиште што пре отвори, инако бијаше таде, када се је први пут зачела била у духу човека Хрвата идеја свеучилишта. Злом коби за изведење узвишеногa наума тога мужа и пријатеља његових већ то бијаше, што је краљевска повеља, загребачкој академији дана, истом две године касније проглашена била, на сабору наиме од 3. новембра г. 1670. Проглашујући ју сталежи у сабору својем незаборавише у бележити, да ју проглашују „salvis tamen juribus et libertatibus Regni in suo vigore permanentibus“. За та своја права круне краљевске назреваху ови велик уштрб у том, што се је од њих захтевало од стране Језујита, да затраже потврду краљевке повеље у генерала језујитскога. Томе захтеву нехтедоше сталежи задовољити, а будући да нити Језујите, у свем својем школству што већу неодвисност тражећи, нису хтели попустити, зато се повеља краља Леополда никада неизведе, и загребачка академија бијаше осуђена, да неступи сада у ред највиши училишта.

Но ако и није била академија оскрбљена повластицама свеучилиштним, њезин се развој ипак тим незаустави. К знаностима, које су одпре биле на њој предаване, надођу касније наука права каноничкога и теологија шоластична.

Језујите се у осталом нестегнуше на саму загребачку школу, него си отворише поље ширега деловања на више других гимназија, које су се течајем XVII. века дизале, најпре у овом једном делу наше домовине, који се је стретно одбранио турског господства, а за тим и оном, у који се ју након предуга стењања под турским силништвом опет једном сладске слободе задобавио.

Имајући Језујете све до у добу Марије Терезије скоро сву јавну обуку у својој руци, њим иде заслуга за она добра, што је било у доба њихова деловала у погледу и одхрањивања и подуке младежи учињено, али тако исто пада на њих, на њихов научни сустав и методу, и кривња за оно, у чему се је у образованости народној и научној заостало.

Признавајући, да је њихово појављење у запуштену и занемарену земљу с првога почетка више живота унело; са славом спомињајући заслуге неки мужева њихова реда, стечена за књигу и знаност нашу народну, подједно нам је на темељу повести изрећи, да напокон нити у нашој земљи и међу нашим народом нису умели задовољити жељеним начином свим потребама душевног живота. Зато, као што другде, тако се и код нас неповољан суд изриче о суставу њихову научном и методи, а тако и о успеху њиховог деловања. Сувремени сведок задњега времена њихова деловања, домаћи повесник Крчелић, премда се и сам није умео узнети у виси неких својих сувременика, ипак љуто кори несносљивост наши Језујита напрема свему, што није било посвема удешено према науци њиховој и њиховим мњењем, а о школству њихову говори још мање похвално.

Ново и сретније доба за јавну наставу и развитак знаности наступи истом за краљице Марије Терезије и са нашу домовину онако исто, као што и за остале њезине земље и краљевике, на којих је нутарње преустројство блага и мудра владарица, њиховим одушевљењем и пожртвовањем сретно савладавши ванске своје душмане, сву своју бригу обраћала. Одлучни корацн за преустројство јавне наставе у нашој домовини беху учињени истом након укинућа реда језујитског. Столице учитељске на загребачкој академији беху за мало година привремено попуњене учитељи, међу којима више каноника загребачке столне цркве надазимо; године пак 1776 даде краљица нови научни сустав за своју угарску и хрватску краљевину, по којем је била и загребачка академија изнова и сходније уређена. Путем натечаја с највећом свечаношћу још исте године обављена, на којем је био свакоме без разлике сталежа приступ отворен, беху попуњење у прилично великом броју учитељске столице за богословни, правословни и мудрословни факултет.

Реформе краљице Марије Терезије у школским пословима бијаху с наши страна од бољих умова с весељем поздрављене, док се нису наших школа још ни тицале, тим радоснији одзив нађоше сада, где су биле пренесене и на наше земљиште.

Дух и правац, који сљеде наредбе у наставним пословима насљедника краљице Марије Терезије, сина њезина, цара Јосифа II., толи је познат сваком, да би сувишно било о том и реч прословити. Погледом на академију нашу толико ми је само приметити, да је уведењем Јосифових генералних семеништа богословни факултет оцепљен био од осталог тела академијског.

По смрти цара Јосифа II. појави се опет тако дуго у немар пуштена мисао на свеучилиште хрватско. Тај пут потече она од оних, којим је најбоље и доликовало да ју узбуде, — од врховнога равнатеља и од професора академије загребачке. Сталиши наших краљевина беху се управо састали на сабор свој, да већају, како да им се слобода њихова за све векове, што боље зајамчи и домовина што сходније уреди. На њи дакле управише академички професори на 19. маја 1790. своју молбу, у којој су молили да се у живот приведе оно, што је и онако величанство краљево већ одавна Хрватима дозволило било. Сталиши наложише усљед тога својим послаником на угарском сабору, да молбу академичких професора онде подупру, те

Ако се и у овој другој седници гласови на више кандидата поделе, то ће се бирање предузети у трећој седници међу двојицом, који су у другој седници релативно највише гласова добили;

ако се само за једног кандидата постигне релативна већина, а међу осталима двојици или више њих гласови на једнако поделе, то се међу овима предузима уже гласање и који овом приликом добије

надполовичну већину гласова, бива други кандидат;

ако се и у овој трећој седници једнако поделе гласови, обавља се бирање по други пут на начин као што је горе за такав случај наређено.

Надполовичном већином гласова ма у којој од тих прилика изабранога проглашује председник сабора за избраног српског митрополита и патријарха

Чл. VII.

Изборни записник подписују подпредседник саборски, перовођа и чланови одбора за прибирање гласова.

Ако који од чланова одборских неће да подпише, забележиће се ова околност у записнику поред подписа подпредседника и перовође саборског.

Чл. VIII.

Сабор приобштава избор митрополита и патријарха српског Његовом Величаству ради највише потврде.

Његово Величаство саопштава сабору са највишом наредбом своју одлуку и наређује, ако нема кр. повереника, у смислу чл. VII. устројства српског народног црквеног сабора, где и кад ће новоизбрани митрополит патријарх српски положити присегу верности.

Чл. X.

Српски народни црквени сабор као заступништво целе митрополије и патријаршије присутствује при свечаној инсталацији новоизбраног и потврђеног митрополита и патријарха српског, која се спроводи после положене присеге верности.

Митрополита и патријарха уводи митрополитски црквени савет у патријаршеску столицу и суделује при његовој свечаној инсталацији.

Из седнице одбора петнајсторице.

У Карловцима 15. окт. 1874.

Стеван Брановачки
одбора председник.

Др. Ника Максимовић
извест. одб. петнајсторице.

ДВА КАРАКТЕРИСТИЧНА АКТА.

Од тридесет ђака вел. школе београдске потписани „протест“ против једног расписа министра просвете и црк. дела у Србији, стиже нам из Београда с молбом, да га у овом листу печатамо, пошто београдски листови, ради тамошњи „шпампарски прилика“ то „немогу“ или „неће“ да учине. Ми то ево и чинимо износећи овде и дотичн „распис“ министров, против ког се протест окони, а читаоцима остављајући, да сами себи створе суд не само о оба ова акта, која им овде износимо, него и о одношајима који се у моралној и интелектуалној сфери Србије појављују и који су карактерни и сувише, него да би их било вредно претрпати.

Свој суд изрећићемо и ми првом приликом, чим нам то допусте послови који су нас по природи својој сад сасвим презаузели.

Ево овде најпре упитног акта министровог и за њим одма протеста тридесеторице ђака вел. школе.

Први акт гласи:

„Р А С П И С
министра просвете и црквених дела великој школи, учитељској школи, и свима средњим заводима.

Већ је постала опште позната ствар, да међу наставницима у нашим јавним заводима има и таквих, истина не у знатном броју, који у својим предавањима одричу човеку сваки духовни почетак, а у вселеној чак и само божанство.

До овако жалосних закључења могу доћи само они људи, који немајући свестрана погледа на појаве човекове у природи, не знају их у склад довести, па за то не могу ни у целину створа ни у њезине законе да проникну, него се затварају у тесни круг своје науке, и једностраном дедуком изводећи из њених основа искључиве, самој њој својствене резултате, краткоумно их примењују на све што постоји.

Тако једнострано, па за то и погрешно схватање свију великих закона вселене по законима једне науке већ се по себи ни мало не препоручује ни у умном ни у научном погледу за настављање младежи, а у погледу моралноме оно је упропастљиво, особито за народ, који се, као наш, тек почео упућивати стазом просвете.

Ја сам уверен да је довољно од моје стране само наговестити ово разумној и патриотичној већини наставника наших просветних завода, па да изазовем у њих страховање које и сам осећам: да од оваког стања ствари могу произаћи најгоре последице и настати озбиљне опасности за наш породични, друштвени, па и државни живот.

Свак ће лако схватити какав хаос мора настати у младим главама, кад их у исто време једни наставници упућују духовним правцем, а други, представивши све што је духовно као неосновано, сврћу их искључиво на поље стварних појава, као једино истинито. Тим се систем јавног образовања, који се подједнако ослања на духовност и на стварност, руши њихним међусобним сударом, у место што би се саглашношћу њиховом попуњавао и кренио. Тим младеж мора или остати у вечитој забуни ума, без самопоуздања и стална правца у животу, или се бацити у крајност једну или другу; а никакве крајности не воде чистој системи, ни правој врлини, што су врховна циљ образовању.

Ми, народ млад, и не прибравши све своје народне факторе у један систем, не смемо мерити науку и васпитање само по личним, материјалним користима. Нама није потребна наука само ради личнога благостања, колико да се умножи главница наше опште-народне снаге. За то, ма шта се учило, не сме се тим учењем сакатити дух младежи, но га ваља упућивати да слободно располаже свима моћима што су му у власти, те да постане жива, производна и енергична снага, која је нама, према приликама у којима смо, једино спасење. Ко стаје на пут нашој младежи да се духовно, да се свестрано развије, тај јој стаје на пут и спречава је да постане оно, чему је одређена аманетом својих великих предака, тај диже руку на њезин национални карактер, тај безбожнички исмева најузвишенију мисију своје отаџбине, и руши јој немилице потоњу срећу. Оваки васпитачи нити су педагози, нити пријатељи свога народа. Јер земља, коју су хришћанске врлине наших праотаца сачувале од пропасти кроз толике векове робовања, не може и не сме сад на пречац тако лаковерно одрећи се свију својих традиција, а тиме и своје историјске будућности.

Имајући дакле у виду ово изложено, и немогући ни пошто допустити да то даљим својим опстанком у јавном образовању донесе најпосле земљи своје чемерне последице, ја се позивљем на савест свију г.г. професора живо им препоручујући, да се у предавању својих предмета брижљиво осврћу на све што може допринети ојачању духовних истина, и кроз то бољем моралном и националном образовању наше младежи.

Ви ћете, господине, овај мој поглед на образовање саопштити господи наставницима, да би се према њему управљали у свима својим наставничким и васпитачким дужностима, и кад год бисте приметили каква одступања од овога правца у кругу дужности, ја вас молим да не поштедите нужних опомена, у циљи да се за времена напусти васпитно гледиште које се осуђује и прихвати ово које се наглашује овим мојим расписом. У случају кад би сте и после оваке опомене имали довољно доказа, да дотично лице не увиђа и не дели истине које излажем, те с тога не напушта своје једнострано гледиште, ви ћете о томе одмах известити министарство, које ће даље чинити што треба, пошто се дело народнога образовања не може поводити за свачијим личним назорима, но мора полазити из једног здравог извора, који сам овде обележио.

Примите, господине, уверење мога потпунога поштовања.“

Бр. 5437.

У Београду, 26. Септембра 1874.

Министар просвете и црквених дела,
Филип Христић, с. р.

Други је овај *протест*:

„Као синови јадног народа, који с правом очекује од нас да му стварним знањем помогнемо у његовој несрећи и беди; као људи, који познавши истину упињу се свим силама да је одбране од свију нападаја и подмећања, — ми, јако дирнути расписом мин. просвете и цр. д. великој школи, учитељској школи и свима средњим заводима, најенергичније протестујемо против шамара, који је г. министар просвете ударио науци и напретку.

А ево зашто је распис г. мин. просвете то исто што и шамар науци и напретку, и зашто ми против тога протестујемо?

Кад се избаце све фразе, којима се је хтело да распису даде изглед патриотизма и учености; кад се раздере магловити плашт, којим је заогрнута намера г. мин. просвете, онда као суштина расписа излази ово: *у нашим школама почела је се обраћати већа пажња на праву науку но на религију; „из овога могу произаћи најгоре последице и настати озбиљне опасности за наш породични, друштвени па и државни живот,“ с тога треба религији повратити преимућство над науком и свакога строго казнити, који би се своме успротивио.*

Признајемо да у првим двема тачкама г. министар има право. То јест, признајемо да је се и код нас почела ширити наука, па следствено и вера напуштати, јер где наука почиње, ту вера престаје; признајемо да из тога могу произићи зле последице по *данашњи* друштвени и државни живот; али уједно изјављујемо да ми ово не сматрамо као зло, које треба лечити, као што то г. мин просвете сматра. Напротив, ми велимо да је то напредак, који треба потпомагати а никако сметати му, као што му г. мин. својим назадњачким и богословским „расписом“ смета.

А за што је победа науке над религијом — прогрес?

Зато, што је то победа истине над обманом, јер је религија — обмана; а наука — истина. Религија је — машта и фантазија; а наука је стварност и збиља. Религија је мрак и незнање; а наука је светлост и знање. Религија мути и отупљује људски ум; а наука га бистри и просвећује. Религија окива човека у ланце; а наука разбива те ланце. Религија улива човеку веру на некакав будући — фантастични — живот у облацима на небу; и тиме проузрокује млога зла човечанском роду; а наука растура ту веру и учи људе како да уреде овај — стварни — земни живот, па да буду срећни и задовољни. Религија води у ропство; а наука у, слободу. У кратко: *религија — то је зло; а наука то је добро.*

А *добро* — то је прогрес.

Г. мин. има право, кад у завијеном облику каже: да ширењем науке т. ј. истине могу наступити озбиљне опасности по *данашњи* друштвени и државни живот. Има право — јер данашњи „породични, друштвени па и државни живот“ није сагласан са захтевима науке и правде. Јер, наука учи а правда захтева да *сви* људи треба да могу намиривати све своје — телесне и умне — потребе и да рад тога сви треба да су слободни и једнаки. Даље, наука учи а практика јасно показује да у данашњем друштву *сви људи не могу* да подмирују *све* своје потребе и да у њему нису сви слободни и једнаки; па зато наука учи да данашње друштвено уређење у интересу правде и опште среће треба променути.

А људи поставивши себи правду за циљ, узевши науку за свог вођу, истину и опште добро за мерило свију установа — теже да изврше ово, што им наука, што им истина налаже а правда захтева.

С тога г. мин. има право да се боји за данашњи друштвени склоп, и да мисли да је наука по исти опасна.

Али, што је наука опасна по постојећи строј друштва то доказује, да он не ваља и да га треба бољим заменути. Пошто је наука — истина и правда, то онда треба њој жртвовати данашње друштво, а никако обратно, као што би то г. мин. просвете хтео.

Па кад је тако, онда сме ли један човек, који оће да важи као поштен и научен, да устаје противу науке и истине? Сме ли се такав човек јавно дићи против прогреса?

Сме ли човек, који је позван и постављен да шири науку и просвету, да их гони и тамани место да их гаји и подиже?

Не, то не сме, то не може један поштен и научен човек учинити!

Но при свем том г. мин. просвете, својим „расписом“ дигао је тако рећи — ајку на праву, строгу науку и научењаке, који су већ и код нас доста потисли религију и све остале фантазије.

Па како да се сматра овај поступак г. министра? Да ли је томе узрок просто умна ограниченост или се тиме хоће да постигну неке назадњачке и непоштене цели?

За сада ми то не ћемо да разбирамо. Ми сада само из дубине наше душе протестујемо против оваког поступка г. мин. просвете, јер то од нас захтева увређено достојанство науке, којој ми служимо и убеђења, које ми носимо. Ми испуњавамо нашу дужност и бранимо истину, не гледајући на то, ко је на њу напао. Бранећи је сада, ми знамо да играмо улогу шутог, који се боде са рогатим; али временом ће и нама рогови порастити. Ми ћемо најпосле победити, јер је на нашој страни истина и правда; а богослови и метафизичари пропашће под ударцима науке, коју су они или из незнања или с намером гонили и давили.

Слободно можемо рећи да овај протест подносимо у име ђака на великој школи, јер благодарећи већ довољно развијеној свести — већина ђака дели потпуно са нама мисли, које смо овде изложили.“

У Београду 3. септ. 1874.

Ђаци на великој школи:
(Долазе тридесет потписа.)

НОВИ САД, 17. окт. Јуче је била саборска седница у Карловцима, у којој је прочитана и усвојена представка, којом се „устројство сабора под-

---

ако се неби могло добити цело свеучилиште, да траже барем уведење кирургије на загребачкој академији. Будући пак, да том њиховом кораку није било никаква успеха, дадоше они опет год. 1791. слички напутак својим послаником. Но и то оста без користи, те тако пролази опет више деценија, пре него што се је изнова на хрватском сабору реч повела о свеучилишту.

Академија дакле оста и надаље у битности онако уређена, како ју је била уредила краљица Марија Терезија. Као што остала висока училишта у монархији, тако бијаше и она сматрана државним заводом, којем само држава прописује законе његова живота; на њој гојена знаност имаше понајпре и поглавито служити сврхама и потребама државе; учитељи њезини имађаху учити што им се је и како им се је наређивало; ђацима њезиним небијаше даван у ничем слободан избор, слободна воља. Уза такову уредбу виших наука, уза такав сустав небијаше учитељ ничим потицан на самосталну знанствену радњу у интересу школе и знаности саме, пак и она сврха, којој је имала академија понајпре служити, постигаваше се врло несавршеним начином: академија даваше домовини за разна звања људе, који су за то слабо били успособљени, осим да су сами, као што је то срећом кадикад бивало, својим трудом оно надокнадили, што им школа дати није могла. Док је такав сустав владао животом академије, немогоше ју уздићи на виши ступањ савршенства, немогоше ју надахнути духом праве знанствености нити они њезини учитељи, који су били посвема дорасли својему узвишеном звању, и који је неколико било одмах у доба након њезина преустројења а навластито амо после године тридесете нашега века.

Док је тако академија, мало знана и још мање слављена некако живарила, међутим се збијаху без њезина уплива и утицања велике згоде у животу нашега народа на свим његовим странама, које су биле и за просветни развитак од одлучна уплива. Славонија, турскога јарма ослобођена и попут своје посестриме уређена, нађе своје апостоле, који су народ к свести призивали. На српској онамо страни проговори народу у књизи мудрици, а на његову језику Доситеј Обрадовић, Вук пак Стефановић Караџић изнесе на удивљење света дивоте народне песме и обиље хрватскога и српскога народнога говора. Суплеменим Словенцима запева Водник песму, навестителицу лепше будућности. Све су то згоде од превелике важности; но одлучни за нас развитак заметну се ипак у овој нашој земљи, која је умела течајем векова у некој барем слици сачувати своју особину, своју слободу, те нађе своје средиште у нашем Загребу граду. Већ задњих година прошлога и првих овога века нађе се ту мужева, који су народ иза сна будили и к свести га призивали речи патриотичном и сходном поуком. Но истом у четвртом десетлећу нашега вишка диже на ноге дух времена и домовини претећа погибељ отуђена коло изабрано хрватски синова, који, као што су јасно упознали околности своје домовине, које су им толико јада задавале, исто су тако мудро разабрали, којим им путем злу лека тражити ваља. Из средине народа потекли, духом времена свога и његовим идеама задахнути, узбудише они у народу, који их је скоро разумевати почео, свест и понос народни; они му створише јединство писменога језика; они га поучише да мора подвострученим кораком ступати стазом напредка, ако је рад очувати слободу и народност своју.

Пријатељи тога новога народнога покрета посве јасно увиђаху, да на просвети народној морају градити зграду среће народње. Зато их видимо, да и на школу, а навластито на загребачку академију помишљају, чим им се је зато згодна прилика дала. На истом оном сабору г. 1836, на којем су помислили на утемељења ученога друштва, које би имало ширити просвету народњу, љуто се на то потужише, што су у академији учитељске столице по више година празне пуштане, премда је било, као што веле, за њи врсних домаћих надтецитеља. На сабору пак г. 1840 изнова заискаше, да се у академији подигне столица за кирургију, а к тому додаше закључак, којим су окајали грешни немар отаца својих, замоливши краља свога, да се подигну столице народном језику на академији и свима гимназијама. Ова потоња молба беше им г. 1845. погледом на академију услишана, гледе прве пак добише неповољно решење, које их међутим није могло запречити, да сада управо изнова неподнесу молбу пред краљевско престоље, да им се у Загребу подигне свеучилиште са три факултета, као што га је тада имао суседни Градац. Но дворским декретом од 30. јула 1846. год. беше сталежима краљевина наших дојављено превишње решење од 21. јула исте године, у којем се је изрекло да се неувиђа потреба свеучилишта у Загребу.

Година 1848, која је скоро следила, реши једно животно питање за сва училишта наша. Народни језик постаде од тада наставним језиком, која му је част затим неоскврњена остала с претргнућем, од неколико саме година.

Академију нашу, још увек једино више училиште у земљи, нађе ново преустројство г. 1850. кадно је учињена била, изгубивши свој филозофички факултет, православном академијом, дакле школом специјалном. Течајем даљи година беху у њезином устројству неке битније промене уведене.

Године 1868. беше трогодишњи течај право и државословних наука раширен у течај четворогодишњи, г. пак 1871. беху укинути годишњи и полугодишњи испити. Услед свега тога прилично се изједначи академија наша с православним свеучилиштним факултети, те ако се то њезино ново устројство сравна с оним, које је владало пре г. 1850, мора се признати, да је оно било знатан напредни корак, те да је зато и рађало бољим плодом.

Но и та тако уређена академија, управо зато што је била, као што мало пре споменух, само школом специјалном, тому само намењеном, да држави одгаја врсних чиновника, није ни из далека одговарала потребама душевнога нашега живота, које су се све јасније упознавале и схваћале.

Подпуно задовољење тих потреба очекиваше се само од свеучилишта, те зато чим је наш народ дошао до права свога, да на саборима својим с приволом светле круне одлучује о удесу свом и о начинима душевнога и материјалнога развитка свога, ни је он ни часа почасио, а да глас свој неподигне за утемељење свеучилишта, пак је то сада чинио, свестан си будући задаћа својих и снаге своје, с усхитом највећим и устрајношћу ванредном, која је напокон жељеним плодом и окрунена била, нашавши се у складу сви за то потребити увети и приправност на жртве, и повољније уређење државоправних и политичких одношаја и поуздана нада, даће се у обиљу наћи фактора, за свеучилиштни живот потребитих.

Што је први сабор након повраћена народу устава замислио и започео, настави се и заврши на следећим саборима, суделовање пак народа око подизања свеучилишта наставља се и даље без станке икакове.

(Наставиће се.)

наша на највише потврђење. За тим је прочитан предлог „петнајсторице“ о митрополитском изборном статуту; наређено је, да се штампа, подели, и на дневни ред стави у петак — ово је *трећи* петак, на који сабор што почиње.

Реферисани су избори за „дневни ред“, за „јерејски предлог“. Одбор за „дневни ред“ предложио је предмете, које би још прегледати ваљало. По том се прешло на те предмете по предложеном реду. Предлог „јерејског“ одбора примљен је. Предлог Стевана Бранковића о уплаћењу саборски трошкова од народа у оброцима од више година упућен је на одбор петорице који ће о том, као и о просветним приносима предлог израдити. Моловићев предлог о уступљењу неки ерарски здања у крајини на црквено-школске потребе обштина, примљен је у начелу, али је формулисање истога поверено одбору тројце.

Предлог пароха Јевића о престанку наређења у крајини, да се записници обштински властима саобштавају, усвојен је једногласно. На преставку сомборске препарандске управе, да се од 15 за горњу-карловачку препарандију одређена стипендија две могу издавати онима, што сомборску препарандију посећују, решено је да се сви 15 стипендија донде, док се у горњим Карловцима препарандија не оснује, издају препарандима из горњокарловачке дијецезе, за посету сомборске или пакрачке препарандије. Представка сомборске препарандске управе за умножење препарандски стипендија, као и професора пакрачке препарандије за изједначење њини плата са платом професора сомборске препарандије предаће се оном органу што ће просветни буџет за идућу саборску сесију спремити, да ји према средствима у обзир узме. Оволико за сад, а више ће се дознати из записника што ћемо га саобштити.

— „Пешти Напло“ увео је за предмет свог расматрања „устројство“ које је срп. црквено-народни сабор ови дана довршио. „П. Напло“ у свом расматрању налази, да је „аномалија,“ да се место сабора оставља у једној варошици ван Угарске, са којом зими није могуће стојати у саобраћају (то је дакле разлог! У.); он би хтео да се сабор српски држи у Пешти. Даље вели да је ово „устројство“ истина *боље* (истина! У.) од онога од год. 1870 али *још* неодговара свима захтевима, који се на њега ставити *морају*. Пре свега мора се у устројству сачувати право круне, без икаквих двосмислица; даље, стални (ваљда саборски) одбор *мора* се ставити под контролу владе, дисциплинарна власт над свештенством *несме* се никако синоду одузети нити избор владика сабору допустити. Мандат саборски нека се на *шест* година продужи. А влада нека све ово узме у обзир и нека овим назорима колико је год могуће прибави уважења.

Ово није само по овој пословици: пружи му мали прст, он хоће читаву руку; „П. Напло“ кад је видио прст, иште већ и — главу. Хоће ли се и у случају, да влада послуша свој доглавни орган, и да по његовом упутству поступи, опет рећи: е, морамо попустити, да се дође до устројства?!

— Пештански листови с радошћу журе се да јаве: како познати крвави догађај у Подгорици и у зетским селима, *неће* имати никакви снажнији политички последица, јер и цетињска влада, исто тако као и цариградска сматра целу ствар као „полицајни ексцес“(?!). Обе стране — вели се — постараде су се да уздрже даље могуће иступе, а међу тим, већ се четвртог дана иза догађаја тога, саставила мешовита истражна комисија, која ће целу ствар извидити. Брзојавне вести из Котора пак гласе: да је порта дефинитивно одбила захтев црногорске владе, која је хтела да у тој истрази и сви заступници велики сила, који седе у Скадру, као чланови комисије учествују.

Ово пак не изгледа, да ће тако олако цела та ствар проћи.

НОВИЈЕ.

— Једном прашком листу пишу из Пеште, да је аустро-угарски конзул у Цариграду грсф Зичи јавио мађ. влади: да је султан потписао ираду (указ) којим се свеза српске жељезнице са турском код Ниша одређује.

Ову вест ваља причекати да се потврди.

Срби и Српкиње!

Дочекасмо да с радошћу прославимо дваестпетогодишњицу песника нам милог **Змај-Јована Јовановића.**

Српство ће тим сад први пут да почаст учини књижевнику и песнику свом за живота.

А народи, који тако чине, достојни су напретка и славе књижевне.

На збор да сте, који год љубите и цените песничке врлине и књижевне заслуге Змај-Јована Јовановића.

Слава ће та овим редом бити:

У суботу 19. (31.) октобра у вече у 6 сати састанак је у дворани српске читаонице — откуда ће се за тим бакљада носити казанџијском улицом, сокаком беле лађе, пијацом, великим сокаком па у хлебарску улицу до стана песника Змај-Јована Јовановића. Ту ће песника поздравити г. Јован Бошковић и отпеваће се неколико песама. Бакљада ће се вратити грчком па ћурчијском улицом натрag у стан читаонице.

Да би слава ова и већма била увеличана — умољавају се сви становници у оним крајевима, куд ће бакљада ићи, да са сокака своје прозоре својевољно осветле.

На дан славе у недељу 20. октобра (1. новембра) у 9 сати из јутра биће свечана јавна седница књижевног одсека „Матице Српске“ у новој дворани у кући Гециној „код царице Јелисавете“ где ће словословити подпредседник Матичин госп. Миша Димитријевић и предаће се песнику лаворвенац од сребра и дар Срба занатлија Новосађана.

После подне тога дана играће велико коло народно на пијаци пред кућом Гецином.

У вече ће бити свечана беседа с игранком у позоришној дворани и почеће се у 7 сати. Програм беседе раздаваће се на уласку.

У суботу у вече после бакљаде биће заједничка вечера а у недељу после свечане седнице матичине у подне пријатељски ручак у дворани у кући Гециној код „царице Јелисавете“ где ће бити и песник Змај-Јован Јовановић. Приступа има сваки поштовач песникових заслуга књижевних.

У Новом Саду 17. (29.) окт. 1874.

ОДБОР.

ПРИЛОЗИ СРПСКОМ НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ.

1.) Православна српска црквена општина у Сентомашу послала је 100 фор. а. вр. као припомоћ за годину 1874.

2.) Г. Александар Аџковић народни капетан у Баји послао је 14 фор. а вр. добровољних скупљених прилога Приложници су: Марко Петровић правник 3 ф.; Александар Богдановић 1. ф.; Александар Јанковић учитељ 1. ф.; Сима Станковић 1. ф.; Ђура Крштанић 1. ф.; Јован Долинка 1 ф.; Јосиф Арадски 2 ф.; Гавра Атанацковић 1. ф.; Јован Ранковић 90 н.; Ђура Анастасијевић 50 н.; Антоније Вагнер 50 н.; Александар Аџковић 1 ф. 10 н. — Свега 14 фор.

3.) Г. Марко Радосављевић парох у Перлезу, послао је 29 фор. 30 н. а. вр. добровољних скупљених прилога. Имена приложника су ово: Сава Ђорђевић на целу годину 5 фор.; Марко Стефановић на годину 5 фор.; Пера Ивковић на годину 5 фор.; Ђура Илић на годину 5 фор.; Ђока Терзић граничар на годину 5 ф.; М. Радосављевић (месечно 50 н. почињући од 1. маја о. г.) исплатио за 5 месеца 2 ф 50 н.; Стева Радојчић (месечно по 30 н. почињући од 1. маја о. г.) положио три месеца 90 н.; Арса Натарош за месец мај 50 н.; Илија Радивојевић за мај 20 н.; Жива Аћимовић за мај 20 н. — Свега 29 ф. 30 н. а. вр.

4.) Г. В. Радивојевић из Врањева послао је у име врањевачке омладине 77 фор. 4 н. а. вр. као чист приход од једне беседе и једне забаве. На првој беседи, што је држана на велику госпођу, добровољно су приложили. ГГ. Лука Главаш 20 н.; Младен Главаш 20 н.; Др. Влада Главаш 20 н.; сви из Врањева; Кристоф Ристић из Т. Бечеја 1 ф.; Аугуст Вељача из Т. Бечеја 20 н.; — Мартин Мотлик 20 н.; Вита Веселинов 20 н.; Пера Давидовић 20 н.; Макса Толмач 1 ф. Кузман Суботић 40 н.; Срећа Миловановић 50 н.; Марија Нићин 40 н.; Т. Ковачев 20 н.; Пера Попов 20 н.; Мил. Главаш 20 н.; Живан Главаш 20 н.; Јоца Маринковић 1 ф.; Ј. Ђукошинац 20 н.; М. Бранковић 20 но.; Јож. Брајтнер 30 н.; Жива Милошев 20 н.; А. Сервинац 40 н.; Исак Главаш 60 н. — сви из Врањева; Чаврак из Загреба 60 н.; Стева Ранковић из Т. Бечеја 1 ф.; Д. Деметровић из Т. Бечеја 1 ф.; Пера Кикић 20 н.; Душан Радивојевић 20 н.; Сава Кикић 20 н.; Св. Поповић 20 н.; Ст. Бранковић 20 н.; Паја Неатпица 20 н. Жива Неатпица 30.; Нова Баберић 20 н.; Аца Малешев 20 н Игњ. Станковић 20 н.; сви из Врањева; Васа Гавриловић из Чуруга 1 ф.; В. Константиновић из Панчева 1 ф.; Т. Пецарски из Врањева 20 н.; Јож. Кон из Т. Бечеја 20 н.; Л. Захаријевић из Т. Бечеја 1 ф.; Ђ. Јовановић 20 н.; Ср. Давидовић 40 н.; Ђра Ј. Димитријевића 20 н.; М. Нешић 20 н.; сви из Врањева; П. Пекаровић из Ст. Бечеја 20 н.; Ј. Терек из Ст Бечеја 20 н.; Орестија Глумац 20 н.; Костовић 60 н. Т. Буњевац 20 н.; М. Митрекањин 20 н.; М. Стојков 20 н.; Ј. Ковачев 20 н.; В. Вишковић 40 н.; Д. Радивојевић 1 ф.; Јоца Поповић 1 ф.; Јоца Попсимин 40 н.; Влада Томашев 20 н.; Терезија С. Толмачева 50 н.; Јозеф Гебел 20 н.; — сви из Врањева; Познановићка из Т. Бечеја 20 н.; Пулеј Роман из Бечеја 1 ф.; М. Петровић из Т. Бечеја 1 ф. Ђ. Лукседер из Т. Бечеја 1 ф.; Мита Стојковић из Ковачице 2 ф. 60 н.; ђра Котиница из Т. Бечеја 60 н.; Јел. Николајевић из Т. Бечеја 40 н.; Д. Деметровић из Т. Бечеја 20 н.; — свега добровољних прилога 30 ф 20 н. Одбивши све трошкове остало је на каси чиста прихода 33 ф. 33 н.

На другој беседи, која је држана 27. августа о. г. остало је чиста прихода 13 ф. 51 н. — Свега дакле прилога од врањевачке омладине 77 фор. 4 н. а. вр. —

На свима овим родољубивим приловима, изјављује своју најтоплију захвалност,

Управа срп. нар. позоришта:

Начеоник:

САВА ПЕТРОВИЋ с. р. тајник. — ДР. МИХ. ПОЛИТ-ДЕСАНЧИЋ с. р.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

ПОЛАЖЕНИК

КАЛЕНДАР ЗА 1875. ГОД.

Цена 20 новчића.

(Ко поручи на више добија 25% рабат)

може се добити у „српској народној задружној штампарији“ у Н.Саду.

Часној Браћи Свештеницима!

Због мојега поремећеног здравља принуђен сам једнога заступника овим путем потражити, који би ме за једно шест месеци у одправљању свештенодејства заступао; позивам дакле браћу свештенике који би вољни били овоме позиву одазвати се, да се на мене подписанога са условима што пре обрате.

У Сегедину месеца окт. 1874.

Исидор Зубановић
парох Сегедински.

ОГЛАСИ.

ОГЛАС.

Управа Манастира Беочина ставља до обштег знања, даће дана 24. Октобра по старом календару, 25. липаца шуме по 1600 квад. фати, даље своју аду на великом дунаву према старом футогу лежећу за сечу путем јавне дражбе продати.

Лицитанти се истог дана у 9. сати пре полдне у Манастирску писарну позивају.

У Манастиру Беочину 14. октобра 1874.

2—3 УПРАВА МАНАСТИРСКА.

ДРАЖБЕНИ ОГЛАС.

Од стране господарственог уреда имовне петроварадинске општине даје се на знање, даће се 25. новембра 1874 год. у 9 сати пре подне због продаје од 3850 растови, 187 брестови, 106 грабови, 11 јасенови и 3 тополова дебла налазећа се у шумским одсецима Рашковици, Вароши и Лазарици у просеци лугова Смогве и Непречаве јавна дражба, обдржавати,

Назначена дебла процењена су на 121,160 коцкасти стопа дрвне громаде способни за непање, и 2550 хвати дрва за гориво.

Именоване шуме једва су пол сата од села Моровића удаљене и лежу непосредно на обалама двију вода и великим лађама приступни. Растова дебла цепка су за израду француске дужице и тако зване немачке бачварске грађе особито способна.

Ови шумски одсеци како су горе именовати, већ су природно један од другог оделити и продаваће се сваки по наособ.

Дражба биће после свршетка исте кроз 24 сата или одобрена или одбачена, и ако се одобри, има купац куповну своту у готовом новцу одма положити — за израду шуме даје рок до последњег новембра 1875 године.

Поближи увјети могу се код господарственог уреда у митровици до дана дражбе у време уредовни часова сваки пут увидити.

У Митровици 19. октобра 1874.

3—3 ГОСПОДАРСТВЕНИ УРЕД.

Бр. 2245 1874. **СТЕЧАЈ.**

Од стране долеподписаног солгабировата расписујесе стечај на упражњено место општинског лекара у месту Турији.

Попуњење упражњена овог лекарског места обавиће се 15 новембра 1874. у Турији пре подне јавним избором.

Годишња је плата с овим звањем скончана 600 ф. аустр. вр. поред ове припадају лечнику за сваку посету даћу 20, а за ноћну 40. кр. аустр. вр.

Позивајусе дакле потражитељи, да своје ваљано устројене, законо прописаним сведочбама поткрепљене молбенице до дана избора долепотписаним солгабирову поднесу.

У Ст. Бечеју 22. окт. 1874. 3—3

Солгобиров бачко бодрошке жупаније потиског срева II

СТЕЧАЈ.

На двокласну II. и III, разреда српску основну школу у вар. Фрањеву овим се отвара стечај.

Годишња је плата 600 фор. у име послужитеља школског 25 фор. у име писарине 12 фор. 50 нов. а. вр. слободан стан, 500 квад. кв. баште, довољан огрев за школу и 1 ф. од погреба кад ко захтева учитеља.

Потражитељи имају своје молбенице са нужним доказима снабдевене местном шк. одбору до 21. Новембра т. г. поднети. Осим прописани школски дужности, дужност је учитеља у цркви појати.

Из седнице шк. одбора у Фрањеву дана 15. Октобра 1874 године држане.

1—3 ШКОЛСКИ ОДБОР.

СТЕЧАЈ.

И по трећи пут отвара се стечај на упражњено место учитељско у Врднику, где је плага 300 фор. стан и башта. Ако је ко где заостао, или жели учитељско место промепути. нек се пријави до 20 ов. мес. биће примљен.

С. МОЛОВИЋ,
пар. и предс.

1—3

Бр. А. О. 363 — 246.

ОБЈАВА.

По добивеном налогу од епарх. адм. одбора, под горњим бројевима, поново се расписује дражба за упражњену парохијску сесију Ст. Керску, која ће се 20. октобра о. г. по нашем календару после подне, у два сата, на три године у школској дворани, под аренду издавати.

У Ст. Керу 12. октобра 1874.

1—3 ЦРКВЕНО-ШКОЛСКИ ОДБОР.

ЗАЈАМ на ораће земље, и велике куће које носе кирију може свако у Аустро угарској имати (изузимајући за сад развојачену границу) и то од 6000 пак до 1000000 фор. Камата доће 6½% рачунајући **на стотину фор. банкнота**; мање пак своте од 1000 до 5000 ф. р. нешто скупље доћу. Сва друга извешћа добиће тачно онај сваки, који пошље у свом писму пошт. биљег на **„Општи Прометни Завод“** у Сентомашу (Бачкој жупанији.)

ОГЛАС.

Српска црквена општина кулска са овим ставља до знања да ће ду се две залишне пар. сесије 21. октобра п. с. о. г. у ½9 сати пре подне под закуп на 3 године издавати, па се уједно и условија видити могу.

У Кули 10. октобра 1874. године.

1—3 СРБ. ЦРКВ. ОПШТИНА КУЛСКА.

ПУТНИЦИМА

и осталој штованој публици част ми је да до знања ставим: да сам од 1. новембра по рим. о. г. закупио гостионицу код

„ЗЛАТНОГ АЊЕЛА“

у Земуну, те се најучтивије препоручујем и обвезујем, да ће се у моме локалу моћи у свако доба добити веома угодних соба, а за коње штала и шупа.

Уз то сваковрсних, добрих јела; извршних пића и то све по најумеренијој цени, а са елегантном послугом.

Моја вишегодишња радња „код црногорла“ држим — да је довољно позната нашој и страној штованој публици, те се смело — надом — уздати могу, да ће ме и од сад тако обиљно посећивати, јер ја јесам и остајем.

У Земуну, 14. (26.) окт. 1874.

најуслужнији
Гавра Павловић,
гостионичар код „Златног Анђела“

1—3

Мануфактурна трговина
ГАВРЕ Ј. ПОЛИТА
У Новоме Саду,

потребује једног шегрта. 2—4

Препоручујем 2—10

КРАСТАВЦЕ

у сирћету саме и са паприком помешане у буренцади ¼ ½ 1/1 акова као и чувеног новосадског

КУПУСА (киселог)

ситно урибаног и са **Проколама** помешаног, у бурадима од 250 фун. даље карловачког бермета са грожђем, **сенефа** у флашицама и суцука.

У Новом Саду. САВА ЛАКИЋ.

Мешовита трговина
САВЕ ГЕОРГИЈЕВИЋА
у Перлезу

потребује два од млађи спомоћника. Мануфактуристе имају првенство. 3—3

НА ЗНАЊЕ!

ЗУБИ И ЖВАТАЛИЦЕ

ПО НАЈЈЕФТИНИЈОЈ ЦЕНИ.

Зубе од најбољег инглеског минерала намештам у злату, плаштини, или у каучуку, по мојој властитој, врло пробитачној методи тако изврсно и тачно направљене, да ти зуби замењују праве у сваком погледу, јер се тиме поправља изговор и сваривање, потпуно се постизава исправљање лица на лицу, здрави се зуби с једне и с друге стране учвршћају итд. итд.

А да се не разазнају од правих зуба: да су целисходни и дуготрајни — за то јамчим.

Не мање пажње заслужују изврстности мојих *уметничких зуба*, што им се крајеви где су углављени не виде, као што се и при намештању шврботине никако не морају вадити, те се зато није бојати ни најмањег бола. Овештани уметнички зуби могу се поправити. Све редом зубне операције, као: чишћење зуба, пиљење, пломбовање и испуњење шупљих зуба позданом америчком масом за зубе — извршује с највећом пажњом.

Шупаљ зуб вадим за неколико тренутака.

В. ДИК
зубни лекар из Пеште.

Станује у гостионици „Јелисавета“, собни бр. 22. Задржаваће се само кратко време.

Ради од 9 сати из јутра до 5 сати пред вече

ВАЖНО ЗА СВАКОГ.

ГЛАВНО СТОВАРИШТЕ ГОТОВОГ ОДЕЛА

За предстојећу јесењу и зимњу сезону препоручује ново отворени магацин за одело Х. Краузман из Буда-Пеште, — своје, из најбољи земаљски и иноземски штофова зготовљено стовариште, сваке врсте

ХАЉИНА ЗА ОДРАСЛЕ И ДЕЦУ

по најјетинију цену.

На позив многи овдашњи муштерија одлучио сам се за јесењу и зимну сезону у мојој радњи осим разноврсни мушки хаљина, такође и стовариште, сваке врсте

ПАЛЕТО-А ЗА ГОСПЕ И СОМОТСКИ ЋУРКОВА

држати. Јављајући то штованој П. Т. публици, слободан сам јој још дати на знање: да ја због тога, што све хаљине у мом сопственом веркштату у Пешти правити дајем, у у стању сам исте по најумеренијој цени дати.

У Новом Саду 14. Септембра 1874.

С поштовањем
Филијала Х. КРАУЗМАНА
у Новом Саду у Лапковићевој кући преко пута старе штедионице.

ФРАЊЕ ДЕАКА УЛИЦЕ У БУДА-ПЕШТЕ

ВАЖНО ЗА СВАКОГ.

Властник др. Свет. Милетић. Одговорни уредник Стеван Поповић. Издавалац „Задруга за срп. народну штампарију.“

Српска народна задружна штампарија.